

Wstęp

DOI: 10.14746/por.2018.2.1

MITOLOGIE ARTYSTYCZNE W EUROPIE ŚRODKOWEJ I WSCHODNIEJ PO II WOJNIE ŚWIATOWEJ

Niniejszy tom przybliży czytelnikom problematykę artystycznych autoprezentacji i ich instytucjonalnych uwarunkowań we współczesnej kulturze literackiej Europy Środkowej. Jest ona ważna zwłaszcza w czasie, w którym do refleksji zmusza wciąż żywa pamięć o przemianach politycznych, społecznych i artystycznych, jakie zaszły w tym rejonie w XX wieku.

Redaktorom towarzyszyło pytanie o trwałość modernistycznych mitów i pojawianie się ich wariantów oraz mutacji w obrębie literatur krajów współtworzących Europę Środkową. Jakkolwiek kraje te mają bardzo różne doświadczenia historyczne (np. związane z przynależnością do różnych cesarstw przed pierwszą wojną światową, kierunkiem transformacji w latach dziewięćdziesiątych XX wieku), to wskazać można też wiele podobieństw, dotyczących np. pojawiających się, a nawet odgórnie zalecanych, poetyk czy nurtów literackich. Jednym z nich był socrealizm, związana z nim rola pisarzy oraz opieka, jaką otaczało ich państwo. Nie tylko przykład socrealizmu i funkcjonującego w jego obrębie „pisarza” rozumianego jako specyficzna instytucja społeczna rodzi refleksję, dotyczącą potrzeb kreowania pisarskich mitów, sposobów i motywów autorskiej autokreacji oraz autodemaskacji. Strategie te ewokują dyskusję o tym, w jaki sposób literatura powojenna przekraczała polityczne, społeczne czy kulturowe tabu, o czym dyskutuje z tradycją, jak tłumaczy swoje zaangażowanie po tej czy innej stronie, dlaczego (i czy) idzie pod prąd dotychczasowym trendom. Nie mniej ważny okazuje się problem tego, w jaki sposób dyskurs literaturoznawczy, obrosły w zestaw stereotypowych wyobrażeń dotyczących artysty i pisarza, gloryfikuje wybranych i wyrzuca poza margines tych, którzy się weń nie wpisują. Problem ten jest szczególnie ciekawy również dzisiaj, kiedy literatura ma swoje coraz bardziej ugruntowane miejsce w sieci. Mitologia artystyczna zależy przecież także od medium, w którym tekst prezentowany jest czytelnikom: inaczej kształtuje się w Internecie, inaczej w antologii literackiej, a jeszcze inaczej w autobiograficznym manifestie artystycznym. Zestaw mitów i strategii autokreacyjnych zbliża się do definicji Rolanda Barthesa, który w *Micie i znaku*, a przede wszystkim

w *Mitologiach*, pisał o mitologii codzienności jako warunku koniecznym funkcjonowania wspólnoty. Barthes zauważał, że mity są konserwatywne i zachowawcze, i tę tezę potwierdzają zebrane w niniejszym tomie teksty. Wyłaniający się z nich obraz artysty i procesu artystycznego z jednej strony podtrzymuje bowiem znane z europejskiego modernizmu strategie autokreacji, z drugiej natomiast – prezentuje nowe, ponowoczesne: cyfrowe, postnarodowe i przekraczające granice cielesności. Nadesłane i publikowane w tym numerze „Porównań” prezentacje opowiadają więc o figurach pisarzy-błaznów i prowokatorów, oszczerców i demaskatorów, outsiderów, ale i słabych podmiotowości, społeczników, twórców stojących na straży pamięci wspólnotowej, orędowników życia społecznego.

Część pierwsza zbiera teksty poświęcone powojennym przemianom mitologii i postaw artystycznych w Europie Środkowej. Otwiera ją artykuł Elżbiety Winieckiej, poświęcony wzorcom autorstwa literatury elektronicznej, powstającej w Internecie. Tekst Márii Bátorovej na temat twórczości Dominika Tatarki oraz Jozefa Číger-Hronský’ego dotyka problemu mitów chrześcijańskiego poświęcenia i prawdy w literaturze słowackiej. Olena Haleta prezentuje proces demitologizacji kanonu socrealizmu w literaturze ukraińskiej. Paweł Tomczok omawia cztery mity powieściopisarstwa historycznego w powojennej literaturze polskiej i wynikający z nich antymit.

Część druga poświęcona jest prezentacji pisarskich strategii automitologizacyjnych. Rozpoczyna ją tekst Sylwii Nowak-Bajcar na temat twórczości Srđana Valjarevicia, opierającego swój mit artysty na słabej podmiotowości, nowej wrażliwości i sentymentalizmie. Artykuł Ałły Tatarenko poświęcony jest postmodernistycznym strategiom twórczości serbskiego pisarza Savy Damjanova, który, budując autoobraz twórcy, znosi granicę pomiędzy realnym a literackim, ciałem i tekstem. Anna Przybysz pisze o Dmitriju Głuchowskim, rosyjskim prozaiku, publikującym część swej twórczości w Internecie, a konstruującym swoją prozę na dialogu z własną biografią, ale i z tradycją literatury rosyjskiej i światowej. Anatol Sys, któremu tekst poświęca Siergiej Kowalow, to wyrazisty artysta białoruski, określanej jednocześnie jako dysydent, wieszcz i błazen. Ta rozpiętość epitetów wynika, zdaniem Kowalowa, ze specyficznej mitologii artystycznej w czasach komunizmu. Bardzo interesujący tekst Marty Tomczok na temat Izabeli Stachowicz (Czajki) traktuje o otaczającym autorkę *Pieśni żałobnych Getta* micie, skonstruowanym ze stereotypów płciowych i etnicznych, i o odpowiedzi, jaką na tę stygmatyzację formułuje jej poezja. Josef Dohnal i Ariel Abaganova omawiają kategorię mitu jako centralną dla twórczości rosyjskiego pisarza-postmodernisty Wiktora Pielewina.

W części trzeciej znajdują się artykuły kontrapunktujące prace z części drugiej. Poświęcone są one procesowi demitologizacji figury pisarza, który można obserwować w tym samym okresie. Ulyana Fedoriv omawia zjawisko ukraińskiej antologii literackiej jako medium, w którym zmienia się mitologia pisarska w II połowie XX

wieku. Igor Peršić, prezentując twórczość serbskiej pisarki Mirjany Đurđević, ukazuje proces demitologizacji obrazu „nowej kobiety” / autorki poprzez dekonstrukcję gatunków literackich oraz zastosowanie ironii i komizmu. W tekście Tanji Rosić czytamy o dekonstrukcji patriarchalnej figury ojca w powieści znanego na całym świecie serbskiego pisarza Davida Albahariego.

Część czwarta dotyka problematyki wychodzącej poza mitologię literackie. Otwiera ją tekst Anny Sobieckiej poświęcony tekstom literackim mitologizującym Kazimierza Dejmka i Jerzego Grotowskiego, które autorka nazywa „biografiami fantazmatycznymi”. Tekst Tibora Žilki przybliży sylwetkę słowackiego pisarza, społecznika, lekarza, mało znanego czytelnikom i czytelniczkom spoza kręgu słowakistów. Kornelia Ćwiklak prezentuje postać Henryka Wańka, śląskiego pisarza i malarza, realizującego w swojej twórczości szereg mitów: od outsiderskiego po powinnościowy. Daria Nowicka omawia mit w dziełach polskiego malarza Andrzeja Wróblewskiego, w tym jego mitologię autorskie i automitologię.

Życzymy dobrej i inspirującej lektury. Kolażem środkowoeuropejskich strategii artystycznych i autokreacyjnych wyłożone są niezliczone regały w księgarniach i bibliotekach filologicznych tego regionu. Może nasz tom pokaże Czytelniczkom i Czytelnikom drogę do nieznanym im dotąd półek?

